

Suvianna Hakalehto

Lapsi- ja koulutusoikeuden apulaisprofessori

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS NÄKÖKULMIA JA HAASTEITA

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

”Yllä olevat asiat ovat laajoja poliittisia keskusteluita, joita ei voida koulutuspäivillä ratkoa. Ehkä järkevintä olisi pohtia, miten voisimme kehittää kukin omaa työtämme niin, että suomalaiset lapset olisivat tietoisempia omista oikeuksistaan ja että tekisimme yhä enemmän asioita niin, että ensi sijassa lapsen oikeudet toteutuisivat, perheen yhteiset oikeudet huomioiden.”

JURIDISIA NÄKÖKULMIA LASTEN OIKEUKSIIN

- lapsen oikeuksissa on kysymys aina myös juridiikasta
- julkisessa toiminnassa noudatettava tarkoin lakia (PL 6.2 §)
- velvollisuus tulkita lainsäädäntöä perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti
 - perusteltavista tulkintavaihtoehdoista valittava se, joka parhaiten edistää perus- ja ihmisoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja joka eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottavat vaihtoehdot (PeVL 2/1990 vp; PeVL 25/1994 vp)
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus on Suomessa voimassa lakina
- lapsen oikeuksien toteuttaminen ja pidättäytyminen lapsen oikeuksien loukkauksista on juridinen velvollisuus, ei ainoastaan ohjelmataso tai esimerkiksi kunnan päätöksenvarainen asia

LASTEN OIKEUKSIA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA

- perustuslaki
- lapsen oikeuksien sopimus
- muut ihmisoikeussopimukset
- lapsilainsäädäntö
- yleinen lainsäädäntö

LAPSIOIKEUS OIKEUDENALANA

- niiden säännösten ja periaatteiden kokonaisuus, jotka määrittävät lapsen oikeudellista asemaa
- lapsi perheenjäsenenä, kuntalaisena, varhaiskasvatuksessa, koulussa, terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa, kuluttajana, työntekijänä, rikoksen uhrina, vahingonkärsijänä, kansalaisena jne.
- yhteydet useille oikeudenalajoille (hallinto-oikeus, valtiosääntöoikeus, perheoikeus, sosiaalioikeus, rikosoikeus, prosessioikeus, vahingonkorvausoikeus ym.)

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

- hyväksytty YK:ssa 20.11.1989
- Suomessa voimaan lakina 1991
- hyvinvointiperustaisesta näkemyksestä siirrytty oikeusperustaiseen näkemykseen
- valtion pantava sopimus täytäntöön
- huolehdittava, että sopimus tunnetaan ja että sitä sovelletaan
- YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo toteutumista ja antaa sopimusta tulkitsevia yleiskommentteja

Search ID: pdr0169

"My lawyer will get us out of here.
This is a clear breach of
human rights."

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

- sisältää lukuisia kaikille kuuluvia ihmisoikeuksia
 - esim. yksityisyyden suoja, uskonnonvapaus
- sisältää vain lapsille kuuluvia ihmisoikeuksia
 - esim. oikeus saada etunsa arvioiduksi ensisijaisesti, oikeus lepoon ja leikkiin, oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, oikeus suojaan kaikelta huonolta kohtelulta
- huomioon lapset erityistilanteissa: esim. adoptio, pakolaiset, vammaiset lapset, lapsikauppa, lapsisotilaat, lapsityövoima, seksuaalinen hyväksikäyttö

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSEN YLEISPERIAATTEET

- lapsen edun ensisijaisuus
- oikeus kehitykseen
- osallisuus
- syrjimättömyys

OIKEUS KEHITYKSEEN (LOS 6)

- huolehtiminen lapsen perustarpeista
- suojaaminen kaikelta lasta vahingoittavalta toiminnalta
 - suoja kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä (esim. 19, 34, 36, 37 art.)
- oikeus koulutukseen (28 ja 29 art.)
- päävastuu huoltajilla; valtion tuettava
- lepo, leikki, vapaa-aika (31 art.)

KEHITYKSEEN LIITTYVIÄ LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEAN YLEISKOMMENTTEJA

- Nro 7: lapsen oikeuksien täytäntöönpano varhaislapsuudessa
- Nro 8: lapsen suojeleminen ruumiilliselta kuritukselta ja muilta rankaisumuodoilta
- Nro 9: vammaisten lasten oikeudet
- Nro 13: lapsen oikeus olla joutumatta väkivallan kohteeksi
- Nro 15: lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta
- Nro 17: lapsen oikeudesta lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan

SYRJIMÄTTÖMYYS (LOS 2)

- kaikille lapsille samat oikeudet ilman erottelua rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, vakaumuksen, kansallisuuden, alkuperän, vammaisuuden tai muun seikan perusteella
- huoltajien ominaisuuksien perusteella tapahtuva syrjintä myös kielletty
- **yhdenvertaisuus** oikeuksien toteutumisessa
 - positiivinen erityiskohtelu mahdollista

OSALLISUUS (LOS 12)

- lapsella joka kykenee muodostamaan näkemyksensä oltava mahdollisuus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa
 - yksittäinen lapsi / lapsiryhmä
- lapsen näkemykset otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti
- lapsella oltava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa
- yleiskommentti 12

LAPSEN EDUN ENSISIJAISUUS (LOS 3.1)

- lapsella on **oikeus saada etunsa arvioiduksi** kaikissa häntä koskevissa päätöksissä ja toimissa
 - lapsen etua määrittelevät lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat: tulkinnan lapsen edusta oltava yhdenmukainen koko yleissopimuksen kanssa
 - arvioinnissa harkitaan, miten eri ratkaisuvaihtoehdot toteuttavat lapselle kuuluvia oikeuksia ja mitä ongelmia eri vaihtoehtoihin liittyy tästä näkökulmasta
 - lapsen näkemyksen huomioon ottaminen on keskeinen osa lapsen edun arviointia
 - lapsen edun arvioinnissa huomioon otettavista elementeistä annettu yleiskommentti 14

LAPSEN EDUN ENSISIJAISUUS (LOS 3)

- lapsen etua arvioitaessa huomioon otettavat tekijät (GC 14)
 - lapsen näkemykset
 - lapsen identiteetti: sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, alkuperä, uskonto, persoonallisuus ym.
 - perheen säilyttäminen ja suhteiden ylläpitäminen
 - lapsen huolenpito, suojelu ja turvallisuus
 - haavoittuva tilanne: vammaisuus, vähemmistöryhmään kuuluva, pakolainen, turvapaikan hakija, hyväksikäytön uhri ym.
 - lapsen oikeus terveyteen
 - lapsen oikeus koulutukseen

LAPSEN EDUN ENSISIJAISUUS (LOS 3.1)

- **lapsen etu tulee asettaa ensisijalle** päätöksenteossa
 - lapsen edulle tulee antaa muita asiaan liittyviä intressejä korkeampi painoarvo; valtiolla ei tässä harkintavaltaa (GC 14)
 - muut intressit voivat liittyä esim. muiden henkilöiden oikeuksin tai lainsäädännön tavoitteisiin
- käytettäessä lapsen etua ratkaisuperusteena on tuotava esiin, miten lapsen näkemykset otettu huomioon ja miten ratkaisu toteuttaa lapsen etua paremmin kuin muut ratkaisuvaihtoehdot
 - aktiivinen, lapsen oikeuksien sopimukseen perustuva harkinta

”Lapsen etu toteutuu, kun kaikki hänelle lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet toteutuvat” (Yleiskommentti 14, kohta 4)

ERITYISRYHMIIN KUULUVIEN LASTEN OIKEUKSIEN TOTEUTTAMINEN

- aktiivinen panostus erityisryhmien oikeuksien toteuttamiseen
- taustalla oikeus syrjimättömyyteen (LOS 2)
- lapsen oikeuksien sopimuksessa artiklat mm. lapsista sijaishuollossa, adoptiolapsista, pakolaislapsista, vähemmistöryhmiin kuuluvista lapsista, lapsista rikoksentehtäjinä, lapsista aseellisissa selkkauksissa
- lapsen oikeuksien komitea antanut yleiskommentin mm. vammaisista lapsista, alkuperäiskansoihin kuuluvista lapsista, lapsista joilla HIV/AIDS

MITEN SOPIMUS TULISI TOTEUTTAA?

MITEN SOPIMUS TULISI TOTEUTTAA

- valtioiden pantava sopimus täytäntöön lainsäädännössä, lainkäytössä ja hallintotoiminnassa (LOS 4 art; yleiskommentti 5)
- varmistettava, että koko kansallinen lainsäädäntö täysin sopusoinnussa sopimuksen kanssa
- sopimuksen määräyksiin oltava mahdollisuus vedota suoraan tuomioistuimissa
- sopimuksen tulkinnassa apuna lapsen oikeuksien komitean antamat yleiskommentit ja komitean antamat päätelmät

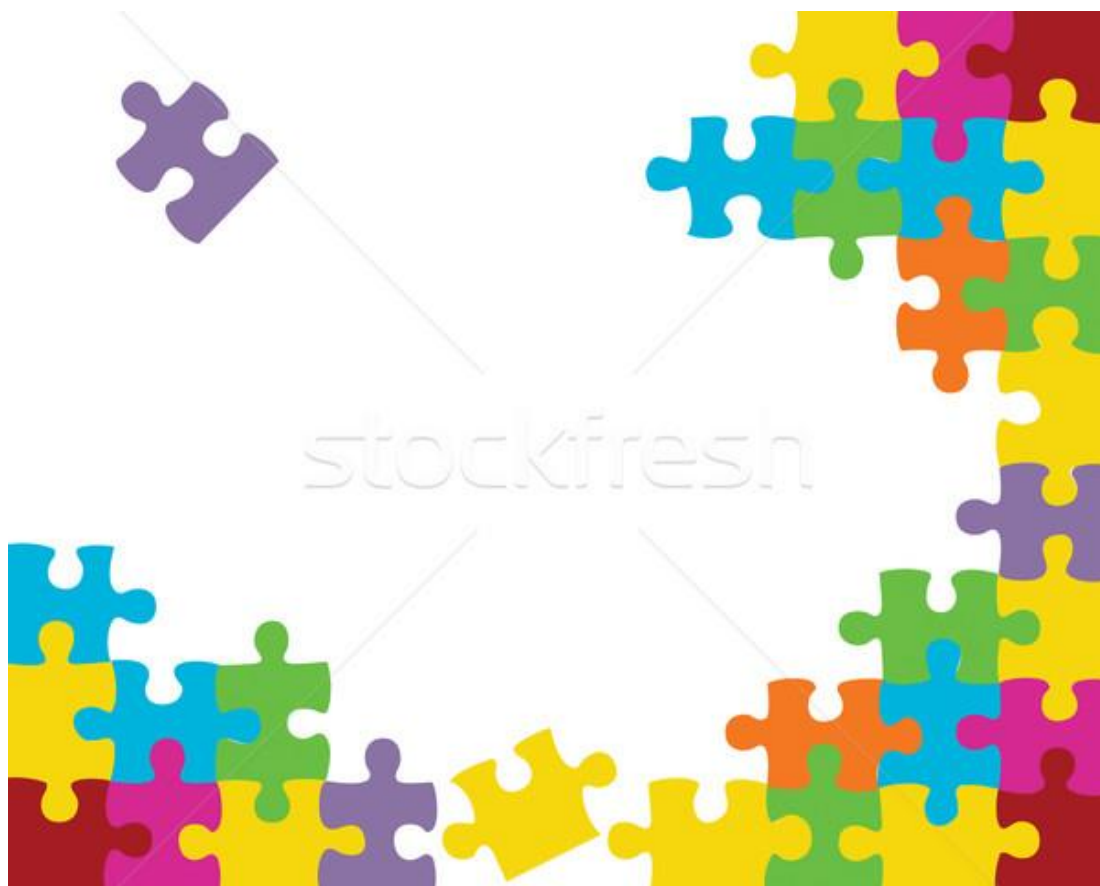

MITEN SOPIMUS TULISI TOTEUTTAA

- valtion huolehdittava, että sopimus tunnetaan ja sitä sovelletaan kaikissa kunnan ja valtion viranomaisissa
- lasten asioista vastuussa olevat koulutettava lapsen oikeuksien sopimuksen soveltamisesta
- valtion koordinoitava ja valvottava sopimuksen täytäntöönpanoa
- lapsilla oltava tarjolla neuvontapalveluja sekä tehokkaat keinot reagoida, kun heidän oikeuksiaan on loukattu

HAASTEITA LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSEN TOTEUTTAMISESSA

MISTÄ LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA HUOMAUTTANUT SUOMEA?

- lähestymistapa lapsen oikeuksien sopimukseen on hajanainen
- lasten kanssa toimivia ei kouluteta sopimuksen soveltamisesta
- lapsen edun ensisijaisuutta ei toteuteta johdonmukaisesti lainsäädännössä, tuomioistuimissa ja hallintotoiminnassa
- lasten mielipiteisiin ei kiinnitetä riittävästi huomiota
- toimintojen lapsivaikutuksia ei arvioida
- etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten syrjintä
- turvapaikkaa hakevien lasten kohtelu
- epätasa-arvo palveluiden saatavuudessa eri puolilla maata
- mielenterveyspalveluiden saatavuus

MITÄ SUOMESSA ON TEHTÄVÄ?

- laadittava kansallinen ohjelma lasten oikeuksien toteuttamiseksi
- lisättävä tiedotusta ja koulutusta sopimuksesta
- saatettava lainsäädäntö ja hallintokäytännöt systemaattisesti sopimuksen mukaisiksi
- säädettävä velvoite lapsivaikutusten arvioinnista kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa
- luotava pysyvät järjestelyt seuraamaan ja valvomaan lapsen oikeuksien toteutumista
- perustettava lapsille soveltuvat, maksuttomat neuvontapalvelut
- luotava mekanismit selvittämään lasten oikeuksien loukkauksia
- huolehdittava riittävästä lapsia koskevasta tiedonkeruusta
- otettava lapset mukaan sopimuksen täytäntöönpanoon

OHEISLUKEMISTOA

de Godzinsky, Virve: Kohti lapsiystävällisempää oikeudenkäyttöä. Lakimies 2015 s. 856-878.

Hakalehto, Suvianna (toim.): Lapsen oikeudet koulussa. Helsingin Kamari Oy 2015.

Hakalehto-Wainio, Suvianna – Nieminen, Liisa (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton Kustannus 2013.

Hakalehto, Suvianna – Toivonen, Virve (toim.): Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsingin Kamari Oy 2016.

Hakalehto, Suvianna: Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäsituksesta. Lakimies 2016 s. 1187-1199.

Toivonen, Virve: Lapsen oikeudet ja oikeusturva – Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Alma Talent 2017.

Tolonen, Hannele: Lapsi, perhe ja tuomioistuin. Lapsen prosessuaalinen asema huolto- ja huostaanotto-oikeudenkäynneissä. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015.

Pajulammi, Henna: Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum 2014.

Valjakka, Eeva: Vain lakiko lasta suojelee? Turun yliopiston julkaisuja 2016.

